

Rudolf Steiner

Poměr duchovně-duševního prvku člověka k jeho různým článkům. Zvláštní vztah soustavy žláz k éternému tělu a nervové soustavy k tělu astrálnímu (štítná žláza). Působení oživujících a ničivých sil v lidském bytí. Já navazuje jakoby magický vztah k okolnímu světu v soucitu a soustrasti. - Zpodobuje-li umění to, co vítězí nad zármutkem, a co dává vystupovat kosmickému prvku ze souvislostí nějaké situace, potom dochází k ozdravnému působení.

Berlín 7. 3. 1911

GA 124

Když přiměřeně našemu cíli budeme během této zimy pokračovat v úvahách, které mohou navazovat na Markovo evangelium, musíme k tomuto cíli přihlížet v širším smyslu, a teprve po nějaké době se třeba ukáže, proč právě ta či ona úvaha patří do této souvislosti. Dnes tudíž prohovoříme věci, které jsou zdánlivě velmi vzdálené našemu námětu, které nám však přesto velmi pomohou v našich dalších úvahách.

Nejprve vás upozorním na to, že lidé mimo náš kruh, pokud se poněkud intimněji neseznámí s celou podstatou theosofického duchovního směru, stále znovu nebudou uznávat toto: Jaký význam a jakou cenu má pro lidi (kteří ještě nemají schopnost jasnozření) bádání, které v podstatě má své zdroje (tedy své původy) v tom, co se musí nazývat jasnozřivé bádání? Dá se přece namítnout: Jak se může utvořit víra, důvěra, přesvědčení o spirituálních pravdách u těch, kteří ještě nemohou nahlížet do duchovních světů?

Zde je zase nutno stále poukazovat na druhou skutečnost, že sice, dokud není jasnozřivý zrak otevřený, nemůžeme nahlížet do duchovních světů, že ale z těchto duchovních světů neustále vycházejí důsledky, zjevení toho, co právě v nich existuje. Když tedy duchovní bádání říká, že člověk se skládá ze svých Čtyř bytostných

článků - z těla fyzického, étemého, astrálního a z já - potom by ten, kdo stojí mimo jasnozřivé bádání, mohl přece říci: Vidím pouze fyzické tělo. Jak se mohu - dokud mě má karma neposkytne možnost vidět např. tělo astrální nebo éterné - přesvědčit o tom, že je to pravda, co se říká o těchto vyšších člancích lidské přirozenosti?

Nuže, když to někdo nadobro chce, může popírat tělo astrální a éterné. Avšak důsledky oněch pochodů, které se v astrálním a étemém těle odehrávají, nemůže člověk z těla vypovědět; ty se projevují v lidském životě. A abyste postupně porozuměli skladbě lidské bytosti tak, jak je to často vyjádřeno v evangeliích, ukáži vám dnes, jak se důsledky pochodů (např. v astrálním nebo éterném těle) skutečně jasně projevují ve zcela obyčejném životě na fyzické úrovni.

Přihlédněme nejprve k rozdílu mezi člověkem, jenž je v určitém smyslu plný idealismu, jenž si stanoví vznešené ideály a člověkem, který má celkem nechuť, stanovit si vznešené ideály, jenž takřka jedná pod tlakem zevních popudů života - řekněme - jí, když má hlad, spí, když je ospalý, dělá to či ono, když ho k tomu pudí ty či ony vášně nebo instinkty. Potom jsou přirozeně nejrozmanitější mezistupně mezi těmito dvěma druhy lidí, mezi posledně charakterizovanými - a těmi, kteří jsou idealisty a kteří se svými úmysly a myšlenkami a velikostí svých ideálů pokaždé překračují to, čeho mohou v obyčejném životě dosáhnout. Takoví idealisté jsou vůbec ve zvláštní situaci vzhledem k životu. Vždyť pokaždé se musí přesvědčovat o správnosti slov, že v životě fyzické úrovně nikdy není možné vykonat něco, co se v příslušné oblasti opravdu shoduje s našimi nejvyššími ideály. Idealista musí vždy znovu doznávat: Mé činy musí přece zůstat za mými ideály. - Chceme-li mluvit přesně, mohli bychom tedy říci: Idealista má ve svých ideálech pokaždé něco, o čem uvažuje, nač navazuje své pocity, co je větší, obsáhlejší, než jeho činy. V duchovně vědeckém smyslu charakterizuje idealistu to, že jeho myšlenky jsou větší, obsáhlejší než jeho činy. Přesně k tomu přihlédněte: idealistou je tedy ten, u něhož jsou úmysly, myšlenky větší než možná díla na fyzické úrovni. - Kdo žije jiným směrem, než který byl charakterizován, o tom můžeme říci opak: že nemyslí tak daleko jak jedná. Kdo jedná pouze

z instinktů, vášní, pudů, žádostí atd., ten nemá myšlenku, která obsáhne všechno, co v daném okamžiku koná; nýbrž koná čin, dílo na fyzické úrovni, jež obsahuje věci, události, o nichž nepřemýšlí. Jeho úmysly jsou tedy méně obsáhlé, jsou menší než jeho činy, jeho díla na fyzické úrovni.

O těchto dvou různých lidech vám jasnovidec praví asi následující: Vykonáme-li v životě čin, dílo, jež je větší, obsáhlejší než naše myšlenky, potom toto dílo pokaždé vrhá do našeho astrálního těla zrcadlový obraz. Avšak vůbec všechno, co v životě konáme vrhá zrcadlový obraz do našeho astrálního těla.

V životě nemůžeme vykonat nic, aniž by po vykonaném činu nebyl v našem astrálním těle jeho obraz. Tento obraz je později sdělován

1 tělu étemému. Tak jak je éternému tělu sdělován, zůstává vnímatelným pro kroniku akáša, takže jasnovidec může zřít zrcadlové obrazy toho, jaké činy člověk během svého života vykonal. Tak i z oněch činů, jejichž myšlenky jsou větší než provedení, tzn. ty, které vykonáváme z idealismu, - zůstávají v astrálním těle zrcadlové obrazy, které opět pokračují do étemého těla. Avšak mezi zrcadlovými obrazy činů, pocházejících z instinktů, pudů, vášní atd., a zrcadlovými obrazy činů, které vykonáme z idealismu, je veliký rozdíl: Veškeré zrcadlové obrazy prvního druhu mají po celý náš život v určitém vztahu cosi ničivého; jsou to ony obrazy a uzavřeniny našeho astrálního těla, které postupně působí zpětně na celou naši bytost tak, že tuto lidskou bytost - dalo by se říci - zvolna stravují. A tyto zrcadlové obrazy souvisí v podstatě také s pozvolným způsobem, jak se člověk ve svém životě až do smrti - tedy ve své bytosti na fyzické úrovni - stravuje. Zatím co zrcadlové obrazy, pocházející z toho, co z našich myšlenek přechází do našich činů, mají cosi oživujícího. Velmi podněcují naše étemé tělo; neboť jsou to ony obrazy, které do celé naší lidské bytosti neustále vnášejí nové oživující síly.

Podle jasnovidcových výpovědí máme tedy skutečně pustošivé, ničivé síly ve své lidské bytosti na fyzické úrovni, a máme v sobě i síly nepřetržitě oživující. Působení těchto sil lze v životě zpravidla

velmi dobře pozorovat. Tak např. chodí životem lidé, kteří jsou morously, hypochondry, s chmurným temperamentem, nevědí si rady s vlastním duševním životem, a tento vlastní duševní život působí zase zpět na jejich fyzický organismus. Staly se z nich bázlivé povahy, a lze pozorovat, jak strach, je-li v životě trvalý, podkopává zdraví organismu i fyzicky. Zkrátka, existují lidé, kteří jsou v pozdějším věku melancholičtí, chmurného temperamentu, nevycházejí ani sami se sebou a jsou nejrozmanitějším způsobem nevyrovnanými povahami. Kdybychom pátrali po příčinách, zjistili bychom, že takoví lidé měli málo příležitosti v dřívějších údobích svého fyzického bytí prodělat to, co se dá nazvat idealistickým přesahováním myšlenek za činy člověka, kdy myšlenky jsou větší než činy. - Takových věcí si v obyčejném životě nevšímáme. Avšak účinky se určitě dostaví! Účinky jsou zde, a mnohý je cítí velmi silně, cítí je jako celou svoji životní náladu, a cítí je i ve svém tělesném rozpoložení. Astrální tělo lze snad popírat, avšak důsledky popírat nelze; důsledky prožíváme. A když se v životě projeví to, co bylo nyní vylíčeno, potom by lidé měli uznat, že není tak pošetilé, když se o takových věcech mluví jako o důkazech toho, že nadsmyslové dění může sice pozorovat pouze jasnovidec, že ale projevy jasnozřivě pozorovaných skutečností v životě jsou patrné všude! - Naproti tomu vidíme činy, které jsou menší než jejich příslušné (*jim odpovídající*) myšlenky, které zanechávají takové dojmy, jež se v pozdějším životě projevují jako odvaha, jistota v životě, jako vyrovnanost. To potom pokračuje až do nitra fyzického organismu, a souvislosti pozorujeme teprve tehdy, díváme-li se na život po dlouhou dobu - přihlížíme-li nejen ke krátkým životním úsekům. Vždyť to právě je chybou mnohých vědeckých pojednání, že se pokaždé podle toho, co se stane během příštích pěti let, hned určuje účinek toho či onoho; zatím co účinky mnohých věcí se často projevují až po desetiletích.

Nyní uvažte, že ve vlastním smyslu je nutno říci, že existují nejen lidé pouze s idealistickou povahou, kteří svými myšlenkami překračují jednotlivé zážitky, a takoví, kteří se svými myšlenkami povždy zůstávají za svými zážitky pozadu. Vždyť například máme četné zážitky, které lze myšlenkami postihnout jen s krajními

obtížemi. Člověk jí a pije. To je něco, co se denně dělá na základě pudu, instinktu, a skutečně to trvá velmi dlouho, než ten, kdo prodělává duchovní vývoj, zahrne i tyto věci do duchovního života. Právě všední věci se dají do duchovního života zahrnout nejobtížněji, neboť úkony jídla a pití jsme zahrnuli teprve tehdy, dovedeme-li sledovat proč jsme je tam zahrnuli. Abychom sloužili celému světovému vývoji, musíme přijímat fyzické látky v rytmickém sledu, a vědět jaký vztah mají fyzické látky k duchovnímu životu, -jak výměna látek je nejen něco fyzického, nýbrž svým rytmem má i něco duchovního. Zajisté existuje cesta, jak tyto věci, vyžadované nejen zevní hmotnou nutností, postupně spiritualizovat; neboť je zde možnost, dívat se na tyto věci tak, že si řekneme: Jíme ten či onen plod, a skrze své spirituální poznatky můžeme si přece utvořit představu, jak se - řekněme - jablko nebo nějaký jiný plod chová k celku universa. To však trvá dlouho. Potom si navykneme, že úkonu jídla nedáváme být pouze hmotnou skutečností, nýbrž navykneme si přihlížet k tomu, jaký vztah např. má duch k dozrání nějakého plodu v paprscích Slunce. Zduchovňujeme tudíž i nej hmotnější, všední pochody a získáváme možnost i sem pronikat svými myšlenkami. (Mohu zde pouze naznačit, jak i sem lze vnášet myšlenky a ideje.) Je to ale daleká cesta, a jen málo lidí v našem věku dokáže důsledně přemítat o úkonu jídla. - Musíme tedy říci: Existují nejen lidé, kteří vykonávají počiny instinktivní, a takoví, kteří vykonávají počiny idealistické; nýbrž u každého člověka je život rozdělen v tom smyslu, že část svých počinů vykonává tak, že myšlenky nestačí činům, a část tak, že myšlenky a ideály mají větší obsah než činy. Máme tudíž v sobě jeden druh sil, jež vedou náš život směrem dolů; pracují na tom, aby náš fyzický organismus skrze vnitřní důvody takřka postupně dozrával vstříc smrti. A máme v sobě jiné síly, které našemu astrálnímu světu dodávají síly oživující. - Síly, které v našem astrálním a éterném těle neustále zazařují jako nové světlo. Tyto to jsou, které opravdu setrvávají v našem éterném těle jakožto síly oživující. Když potom po smrti Opustíme svou duchovní bytostnou část své schrány, potom máme - v prvních dnech po smrti - ještě u sebe tělo étemé a tím máme onen zpětný pohled na celý

náš život. A to nejlepší, co nám nyní zůstává jako něco vnitřně utvářejícího, to jsou právě ony naznačené oživující síly, pocházející odtud, že naše ideje přesahovaly míru našich činů. To je něco, co dodatečně působí za smrt tak, že to chová další oživující síly - dokonce pro příští inkarnaci.

Můžeme tudíž říci: Co si sami takto vštěpujeme jakožto oživující síly, to zůstává v éterném těle, to je trvalá síla mládí. A i když svůj život tím neprodloužíme, přesto o tom musíme říci, že můžeme svůj život utvářet tak, že zůstává déle mladistvý tím, že mnoho činů konáme tak, že naše myšlenky přesahují míru činů.

Táže-li se člověk, čím může získat takové ideály, které nejlépe přesahují naše činy, potom můžeme říci: Je to možné, když se začne zabývat duchovní vědou, která nás přivádí do nadmyslových světů. Když např. slyšíme o vývoji člověka v naší zemské soustavě, jak o tom mluví duchovní věda, potom taková sdělení probouzejí síly v našich bytostných člancích, a tím se nám dostává právě v naší době nejkonkrétnějšího, nejjistějšího idealismu. Táže-li se někdo: K čemu slouží duchovní věda zejména (vedle všeho ostatního), potom řekneme: Vlívá mladistvé, oplodňující síly do našeho těla astrálního a éterného. — Lidé se k tomu, co označujeme jakožto duchovní vědu, chovají tak rozdílně nikoli proto, že nejsou jasnovidci jakožto lidé přítomnosti, nýbrž, že nechtějí pozorovat ani v zevním životě. Jinak by již viděli, jak rozmanitě - dokonce v organismu - se projevuje to, co především nazýváme duchovně-duševním člověkem. Lidé žijící vědomě jen ve vnějším světě, kteří duchovní vědě vůbec nevěří, by mohli slyšet: Duchovní věda říká, že fyzické tělo člověka je vyplněno nějakými vyššími články. Shrňme je a nazvěme je duševně-duchovním člověkem. Avšak v tohoto duševně-duchovního člověka nechtějí dnešní materialisté věřit. Věří jen ve fyzického člověka - a tím zejména vzhledem k fyzickému člověku se stávají materialisty. Pod materialisty se často rozumí pouze teoretičtí materialisté, kteří „věří pouze ve hmotu“. Avšak často jsme zdůrazňovali: Tito teoretičtí materialisté nejsou ti nejhorší. Neboť takovým materialistou může být i ten, jenž své pojmy čerpá pouze z rozumu, - a to jsou stejně pojmy nadmíru krátkozraké. Materialismus, jenž se zakládá pouze na

rozumu, nemůže tudíž být tak škodlivý. Je-li ale posilován něčím jiným, může se stát velmi zlým pro celkový život člověka - a zvláště, když člověk visí na své hmotě celou svou vnitřní duchovní podstatou. A jak právě v našem věku je lidstvo závislé na hmotě! Že jsme teoretičtí materialisté, to je vzhledem k myšlenkám svůdné - a vzhledem k tomu, co má naše duše vlastně spojovat, je to fatální. Avšak náš zevní život je ovlivňován zejména tím, že pro životní praxi je tolik materialistů.

Čím je materialista pro životní praxi?

Je to člověk, který je tak závislý na své fyzické materii, že v zimě může být ve své kanceláři pouze několik měsíců - a na jaře a v létě, chce-li vůbec trávit život, musí být na Rivieře. Tu je zcela závislý na hmotném působení, na hmotných kombinacích. To jsou materialisté pro životní praxi. Materialistou se člověk stává tím, že je zcela závislý na hmotnosti, že ho jeho duše nutí běhat za potřebami, jež mu diktuje život. To je ještě zcela jiný materialista než ten, kdo žije materialisticky pouze v myšlenkách a idejích. Teoretický materialismus může snad ještě přivést k přesvědčení, že teoretický materialismus je nesprávný. Avšak léčit praktického materialistu, léčit naši závislost na hmotnosti fyzického těla, může jedině opravdové ponoření se do duchovní vědy.

Nyní by lidé mohli (jen kdyby chtěli produkovat myšlenky nikoli z rozumu, nýbrž z příbuznosti se skutečností) ze zcela všedních fakt zjistit, že je veliký rozdíl, řekněme, mezi jednotlivými články lidské bytosti. Uvedu především rozdíl např. mezi rukama a nějakou jinou částí, třeba rameny člověka. Zkoumáme-li Člověka pouze zevně tělesně, máme zde fyzické rozdíly - např. v rozpoložení nervů a pod. Musíme však uvážit, že na toto rozložení nervů můžeme mít určitý vliv. Kdyby bylo pro duši výhradně směrodatné rozložení nervů, potom bychom byli závislí na hmotných účincích - neboť rozložení nervů je hmotný účinek... To ale vůbec nejsme. Máme totiž nejrozmanitějším způsobem vliv na rozložení nervů, a sice proto, že je velmi rozmanitý způsob, jakým působí naše tělo astrální a étemé, tedy duchovně-duševní část člověka. Nesmíme jednoduše říci: Tvé fyzické tělo je vyplněno tělem astrálním a étemým. Nýbrž je rozdíl,

vezmeme-li část, jež vyplňuje ruce, nebo část, kterou klademe do ramen nebo pod. Tyto různé duchovní části působí různě, o tom bychom se mohli snadno přesvědčit. Jenže potom si musíme ujasnit, že to, co se v životě děje, odpovídá nutnosti, a že to nesmíme sledovat bezmyšlenkovitě. Když nějaký průvan není správný, může fyziolog uvažovat se svými zákony o tom, proč průvan míří do dotyčné oblasti. Proč však lidé neuvažují o tom, jak nesmírný význam má v životě (bude se to zdát zvláštní, že se něco takového uvádí, avšak právě všední jevy dotvrzují jasnovidcova sdělení) např. častější umývání rukou než ostatních částí těla? To je v každém případě fakt. A je také fakt, že jsou lidé, kteří si rádi myjí ruce, a jsou zase takoví, kteří to tak rádi nedělají. Takový fakt, zdánlivě velmi triviální, skutečně souvisí s nejvyššími poznatky. Podívá-li se jasnovidec na ruce člověka, liší se vskutku podivuhodně od všech ostatních částí, i od tváře. Z prstů vyčnívají a září daleko do okolního prostoru zářící útvary étemého těla, které se táhnou do prostoru brzy nejasně, slabě, brzy bodavě. Prsty vyzařují rozdílně podle toho, je-li člověk veselý, nebo zarmoucený. A jinak vyzařuje hřbet ruky - a jinak dlaň. A kdo dovede duchovně pozorovat, je ruka - ovšem její étemá a astrální část - zcela podivuhodným útvarem. Avšak všechno v našem okolí, i když je to hmota, je projevem ducha. Hmotnost je třeba představovat si k duchovnosti tak, jako led k vodě; je vytvořena z duchovna. Chcete-li můžete říci: Je zhuštěným duchem. Když tedy navážeme styk s nějakou hmotou, tu navazujeme styk s duchovností ve hmotě. Veškerý náš styk s hmotou je vpravdě - pokud je to hmotnost - iluzí, májou. Ve skutečnosti je to duch, s nímž navazujeme nějaký styk.

Způsob, jak navazujeme styk s duchem ve vodě, když si myjeme ruce, je takový, že musíme říci, dovedeme-li citlivě pozorovat život: Na celou náladu člověka má veliký vliv, jak často si myje ruce. Jsou povahy, které si s velkou oblibou myjí ruce. Mají-li na rukou nějakou nečistotu, nemohou jinak než šiji umýt. Jsou to povahy, které zcela určitým způsobem mají nebo nabývají určitý vztah - zejména ke svému okolí. Tento vztah se pak neomezuje pouze na hmotnost, nýbrž je to, jakoby jemné síly ve hmotě začínaly působit na člověka,

když takto vyličeným způsobem sjednává vztah mezi svými rukama a živlem vody. Takoví lidé se stávají v životě - a sice ve zdravém smyslu - senzibilnějšími, senzitivnějšími povahami, citlivěji pozorují např., je-li v jejich blízkosti člověk brutální nebo dobromyslný. Zatím co lidé, kteří na svých rukou strpí špínu, vskutku jsou v životě hrubšími povahami, a zřetelně projevují, že mezi sebou a intimnějšími vztahy ke svému okolí staví něco jako stěny. Je to tak, - a budete-li chtít, sami to můžete etnograficky pozorovat. Procházejte krajinami a pozorujte lidi. Dá se říci: Zde nebo tam si lidé více umývají ruce. Zkoumejte vztahy mezi lidmi: jak zcela jiný postoj má navzájem přítel k příteli, známý ke známému v krajinách, kde se více umývají ruce, než v krajinách, kde lidé staví zeď tím, že si myjí ruce méně často.

Tyto věci platí jako přírodní zákon. Jiné poměry to zase mohou zamaskovat. Když vyhodíme do vzduchu kámen, vytváří jeho dráha parabolu. Když ale je kámen sražen větrem, potom to parabola není. To tedy znamená, že musíme znát metodiku, abychom určité poměry mohli správně pozorovat.

Avšak čím to je?

Je to tím, že jasnozřivému vědomí se jeví, jak duchovně-duševní prvek jemně prostupuje ruce. Je tomu dokonce tak, že je navazován vztah vody zvláště k rukám. Méně se to jeví vzhledem k lidské tváři - a nejméně k ostatním částem povrchu lidského těla. - Nesmí se to ovšem chápat tak, že je to opozice k veškerému koupání a mytí, nýbrž spíše to má osvětlit příslušné poměry.

Je to důkaz, že duchovně-duševní prvek člověka má k jeho různým částem velmi rozdílný poměr, že se v různých částech různě projevuje. Sotva někdy zažijete, že někdo utrpí škodu na svém astrálním těle tím, že si příliš často myje ruce. Zde je třeba vidět celý dosah věci! Je to tím, že je správné, aby vztah, vyvolávaný mezi člověkem a okolím - zejména mezi astrálním tělem člověka a okolím, byl zdravě ovlivňován poměrem rukou k vodě. Proto ani na tomto poli nebude nějaké přehánění snadné. Když ale někdo myslí materialisticky a ve svých myšlenkách zcela lpí na hmotě, potom řekne: Co prospívá rukám, to je dobré i pro ostatní tělo, - a nepřihlíží k rozdílu, který v této jemnosti je. A důsledek toho se pak často objevuje: V určitých věcech se s lidským tělem zachází stejným způsobem. Tak např. se doporučuje, zcela zvláštní léčebná metoda: Již malé děti hodně drhnout mokřým studeným prostěradlem nebo omývat studenou vodou. Naštěstí už i lékaři dnes uznávají (pro škody na nervové soustavě), že se tyto metody značně přeháněly. Neboť - protože zde existuje zvláštní poměr astrálního těla k rukám: Čeho pro ruce nemůže být dost, to se může brzy zvrhnout ve škodlivý experiment tam, kde fyzické tělo má k astrálnímu tělu jiný poměr. Kde je tudíž vyvolávána správná citlivost k okolí skrze mytí rukou, tam skrze přehnanou kúru omýváním studenou vodou atd. je vyvolávána nezdravá přecitlivělost a podobně, která často (zvláště podstupuje-li se taková kúra v dětském věku) trvá po celý život. Všude tudíž záleží na tom, abychom znali meze, a ty poznáme jen tehdy, když se lidé odhodlají souhlasit s tím, že do fyzického těla jsou včleněny vyšší bytostné články. Potom také uznají, že části, fyzicky převážně uložené uvnitř - co máme jakožto nástroje ve svém fyzickém těle - jsou zcela rozdílným způsobem zaopatřovány duchovně-duševní podstatou. Tak bude nutno uznat, že všechno, co přináleží charakteru žláz, je zejména nástrojem étemého těla, že ale všechno, co přináleží nervové soustavě, má intimní vztah k tělu astrálnímu. Lidé nikdy nepochopí, proč zde existují určité jevy, nepřihlédnou-li k takovým věcem. Za prvé se materialisté mýlí v tom, že u všeho přihlížejí pouze k nástroji. Neboť všechno, co prožíváme, prožíváme v duševnu, a že si to uvědomujeme, to závisí na tom, že

věci musíme přijímat zrcadlené fyzickým tělem, takže pro to, co zde musí být posunováno dožaduje naše fyzické tělo všude pouze nástrojem. Pro duchovního badatele je toto naprosto jasné. Avšak toto fyzické tělo je nástrojem na různý způsob. Často se to projevuje velmi pozoruhodně. Stačí, když poukáží pouze najedno: na zcela zvláštní význam naší štítné žlázy. - Víte přece, že na štítnou žlázu se pohlíželo jako na zcela bezvýznamný orgán a při onemocnění se odstraňovala, a v takových případech se dotyční lidé stali idioty. Když se však zachová jen část štítné žlázy, je toto nebezpečí v podstatě odstraněno. Je zřejmé, že výměšek štítné žlázy je nutný k tomu, aby se určité věci v duševním životě rozvíjely. A nyní zde existuje něco velmi zvláštního: Podá-li se výměšek štítné žlázy z ovce lidem, kteří štítnou žlázu ztratili, potom se ukáže, že idiotie se zase zmírní, a když se jim přestane podávat, jejich stav se opět zhorší.

Na základě toho by si materialista mohl leccos ujasnit. Duchovní vědec bude totiž takovou věc posuzovat ve správném smyslu. Vždyť zde vidíme zvláštní fakt, že máme co činit s orgánem, jehož produkt můžeme předávat přímo našemu organismu - a potom působí. Tak je tomu pouze u těchto orgánů, jež mají intimní vztah k našemu étemému tělu, takže můžeme říci: Něco takového jako u štítné žlázy je možné pouze tam, kde existuje intimní vztah k étemému tělu. Kde existuje podobný vztah k tělu astrálnímu, tam něco takového možné není. Poznal jsem více nebo méně slabě nadané lidi, kteří jedli ovčí mozky - a nezmoudřeli. Z toho je zřejmé, že zde je zase veliký rozdíl mezi jednotlivými orgány. Tento rozdíl je tak značný pouze z toho důvodu, že jedna skupina orgánů má intimní vztah k tělu étemému, druhá k tělu astrálnímu. Pro duchovní pozorování z toho vyplývá ještě něco zcela zvláštního.

Je přece velmi pozoruhodné, že člověk takřka zhloupne, nemá-li svoji štítnou žlázu, a že se zase stane chytrým, podává-li se mu její výměšek. Zdá se to být zvláštní, protože se nedá přece uznat, že tím je poškozován jeho mozek. Zde však máte zase jeden z bodů, kde zevní pozorování člověka by mělo být nutně přiváděno k duchovně vědeckému zkoumání. Neboť duchovní věda ukazuje, že člověk vůbec „ne- zhloupne“, když se mu odstraní štítná žláza. Řeknete:

„Vždyť ale fakta ukazují, že člověk zhloupne!“ Avšak ve skutečnosti lidé propadnou idiotii nikoli proto, že nemohou myslet, nýbrž že jim chybí možnost, mít nástroj vzhledem k pozornosti, věnované okolí. Stanete se idioty nikoli proto, že by vám snad chyběl rozum, nýbrž že otupíte v pozorování svého okolí. A otupenost je něco jiného než ztráta rozumu. Člověk nemusí ztratit rozum, když jej nerozvíjí proto, že nerozvíjí pozornost. Když o nějaké věci nepřemýšlíte, nemůžete se o ní vyjádřit. Nejprve musíte přemýšlet, chcete-li k nějaké věci zaujmout stanovisko. Účast, živý zájem o věci je podlamován, odstraní-li se štítná žláza. Lidé ztratí účastenství - a sice tak silně, že nepoužívají svého rozumu!

Zde máte jemný rozdíl mezi používáním nástroje pro rozum, jak jím jsou mozkové partie, a nástrojem, jenž má co činit se žlázou, jakou je štítná žláza. Tak můžeme osvětlit způsob, jak je naše fyzické tělo nástrojem, a při dostatečné pozornosti můžeme také rozlišovat různé partie lidského vědění.

I vzhledem k já můžeme říci, že svůj poměr k okolí projevuje nejrůznějším způsobem. Pro já zde přicházejí v úvahu věci, které jsem již vylíčil i z jiných hledisek: že člověk se svým já jakoby více vchází do sebe sama, že se snaží sebe sama postřehovat, - nebo se více oddává zevnímu světu, snaží se získat svoji souvislost se zevním světem. V určitém smyslu si své já uvědomíme, když svůj pohled ponoříme do sebe, - máme-li příčinu, přemýšlet o tom, co nám život poskytuje, co nám upírá atd. Zde si uvědomujeme své já, nebo také tehdy, když přicházíme do styku se zevním světem, např. když se uhodíme o kámen; nebo když nemůžeme vyřešit nějaký početní příklad, uvědomujeme si své já v jeho bezmocnosti vzhledem k poměrům zevního světa atd. Zkrátka: Svě já si můžeme uvědomovat v sobě samých a také pomocí zevního světa. Svě já si člověk uvědomí zvláště tehdy, když nastane onen magický vztah k lidem nebo okolí, který označujeme jako soucit nebo útrpnost. Zde se jasně projevuje, že od duše k duši, od ducha k duchu přechází magický účinek. Neboť něco, co se děje venku ve světě, co se tam cítí, myslí, cítíme ještě jednou v sobě samých, - spoluprožíváme v sobě něco duchovně-duševního, jež se odehrává venku. Zde se

vskutku noříme do vlastního nitra; neboť soucit, útrpnost je vnitřním duševním zážitkem. A když naše já na tyto zážitky nestačí a potřebuje v sobě zesílit, vyjadřuje se to smutkem pouze duševně - slzou i fyzicky. Neboť smutek je duševním zážitkem, jímž se já cítí vůči zevnímu zážitku silnější, než jak by se cítilo při neúčasti. Smutek je pokaždé vnitřním zvýšením činnosti já. Smutek zvyšuje obsah, intenzitu já, a sJza je pouze výrazem toho, že já se vskutku v tomto okamžiku namáhá, prožít v sobě více než při neúčasti. Musíme tudíž obdivovat básnickou fantazii ještě mladého Goetha, která hluboce souvisí se světovými tajemstvími. Faustovu slabost vzhledem k jeho já dává nejprve dospět tak daleko, že Faust chce své já zprvu fyzicky zahladit, je hnán až k sebevraždě. Potom zazní velikonoční zvony, a při jejich zvucích se já- ství začíná cítit silnějším - a zejména právě tím, že ve Faustově duši vystupuje známka, která je jinak známkou smutku: „Vytryskl pláč a Země má mě zase!“ To znamená, co patří k Zemi, to zesílilo tím, že z očí vyhrknou slzy. Zde vidíme vnitřní růst intenzity já, vyjádřený slzou.

V tom, co známe jako veselost nebo smích, máme zase něco, co souvisí se silou nebo slabostí našeho já vzhledem k jeho poměru k zevnímu světu. Veselost nebo smích znamenají, že naše já vzhledem k poznávání a chápání věcí a událostí se cítí silněji. Při smíchu se tak naše já stahuje, zesiluje svoji intenzitu natolik, že se snadno vylévá přes okolí. Vyjadřuje se to veselostí, způsobem, jak se veselíme. S tím souvisí to, že smutek je v podstatě něčím, co má člověk prožívat tak, - nebo alespoň zdravý člověk chce to tak prožívat - že popudem k tomuto smutku je skutečnost. Co ve skutečnosti působí na nás tak, že naše účast nás nutí zvýšit činnost našeho já, to nás může ladit do smutku. Má-li se však smutek opírat o něco, co není skutečné, co např. chce být uměleckým zpodoběním něčeho, co má pouze činit smutným, potom zdravě myslící člověk cítí, že potřebuje ještě něco jiného, aby v takovém případě stál proti ucelenosti. Cítí, že k tomu, co ho ladí do smutku, musí určitou měrou přistoupit tušení o tom, že lze zvítězit nad tím, co ladí do smutku skrze to, co zvítězí nad strastí. (Dnes to pouze naznačíme; při jiné příležitosti se o tom zmíním podrobněji.) Zdravá duše cítí v sobě

nutkání, pozvedat se, vyplňovat se vzhledem k pouhé strasti. Vzhledem k pouhému napodobování strasti je už zapotřebí ne zcela zdravé povahy, není-li v tomto napodobení naděje, že je možné vítězství nad strastí. Proto žádáme od drama, aby zde byla naděje ve vítězství osobnosti, jež propadla strasti. Estetika nemůže libovolně dekretovat nebo takto nařizovat, aby byly zobrazovány pouze triviální elementy života; nýbrž zde se ukáže, že člověk, jenž se zcela oddává své zdravé přirozenosti, neví si takřka rady se svým já, když stojí před pouze napodobenou strastí. Zde je zapotřebí celé tíhy skutečnosti, aby se naše já vzchopilo k soucitu. -Necítíte ve své duši, že je to zcela jiné vzhledem ke komičnosti, působící v našem okolí? V určitém vztahu je to necitlivý člověk, jenž se dovede smát skutečné pošetilosti. Pošetilosti, s kterou se setkáváme v realitě, se nemůžeme smát. Naproti tomu je nesmírně zdravé, smát se pošetilosti zpodobené. A byl to zdravý lidový lék, když se v burleskách a komických scénách lidem předvádělo, jak se pošetilost lidského jednání sama zesměšňuje. Je-li naše já podníceno k tomu, aby se ve smíchu pozvedlo nad to, co v souvislosti pozná jako pošetilost, potom nabývá sil při pohledu na umělecky předváděné pošetilosti, a není zdravějšího smíchu než ten, jenž je vyvolán umělecky zpodobenou pošetilostí, zatím co je nelidské, smát se tomu, co se stane bližnímu, nebo se smát opravdové pošetilosti. Je tudíž zapotřebí různé zákonitosti, mají-li tyto věci správně působit svým zobrazením.

Máme-li své já zesílit v soucitu, potom musíme říci: Můžeme to zejména tehdy, když se s faktem, vzbuzujícím soucit, setkáváme ve skutečnosti. Proti tomu jakožto zdraví lidé požadujeme od zobrazeného faktu strasti, abychom v něm cítili možnost vítězství nad strastí. A v umírajícím hrdinovi tragedie, kde sice máme před sebou smrt v umění, cítíme, že v této smrti je symbolizováno vítězství ducha nad tělesností. Naopak je tomu tehdy, když já uvádíme do vztahu k zevnímu světu. Zde cítíme, že vůči skutečnosti nemůžeme vlastně správně dospět k veselosti nebo k smíchu, nýbrž že k smíchu dospíváme především skrze to, co se od skutečnosti více nebo méně vzdaluje, co se skutečností více nebo méně nemá

co činit. Stane-li se nějakému člověku malér, který mu nějak zvlášť neuškodí, a který má menší souvislost se skutečností života, potom se již můžeme jeho maléru smát. Avšak čím více to, co prožíváme, má vztah ke skutečnosti, tím méně - máme-li patřičné porozumění - se tomu můžeme smát.

Z toho je zřejmé, že naše já má různý vztah ke skutečnosti. Tato rozdílnost fakt nám však ukazuje, že všude je souvislost i s tím největším. V leckterých přednáškách jsme poznali, jak ve starém zasvěcení existovaly dvě cesty k dosažení duchovna: cesta ponoření se do vlastního nitra, do mikrokosmu - a cesta žití ven do makrokosmu, do velkého světa. Nyní se nám všechno, co se vyžívá ve velkém, jeví již i v těch nejmenších věcech. Způsob, jak člověk sestupuje do vlastního nitra ve všedním životě, jeví se nám ve smutku. A způsob, jak se člověk může vyžívat v zevním světě, jeví se nám ve způsobilosti, s níž dovede chápat souvislosti takových pochodů, se kterými se v životě setkává. V tom se pak jeví převaha já. A slyšeli jsme, že já se neztrácí, nýbrž může být pouze řízeno skrze iniciaci, vedoucí do zevního světa. Jinak se ztrácí a může, místo do zevního světa, vést pouze do takto se mu jevícího prázdna.

To nejmenší souvisí s tím největším. Proto se smíme v duchovní vědě, kde se tak často pozvedáme do nejvyšších sfér, odebrat také jednou do sfér, které přináležejí všednosti. - Co jsme dnes charakterizovali, toho použijeme příště, kdy se zase budeme zabývat vyššími sférami.